

LANDSCAPE SURVEYS AND MONUMENTS DISCOVERED IN 2010

MARI LÕHMUS

*Tartu Ülikool, Ajaloo ja arheoloogia instituut (University of Tartu, Institute of History and Archaeology),
Lossi 3, 51003 Tartu, Estonia; mari.lohmus@ut.ee*

MIRJA OTS

Tallinna Ülikool, Ajaloo Instituut (Tallinn University, Institute of History), Rüütli 6, 10130 Tallinn, Estonia

INTRODUCTION

This article summarises new archaeological discoveries and prominent stray finds that reached archaeological collections in Estonia in 2010. The table in this article contains 71 new sites, including 37 settlement sites, 10 burial places, 3 hill forts, 20 stray finds and one manufacturing site. New sites were discovered in most of the counties of Estonia (Fig. 1).

To the discovery of new antiquities professional archaeologists, metal detectorists and regular citizens have contributed. Large-scale field surveys were carried out in Järva (lead by Anti Lillak, Mari Lõhmus) and Viru (lead by Tõnno Jonuks) county, Setomaa (lead by Arvis Kiristaja, Anti Lillak), Abruka (lead by Marge Konsa), Harju county (lead by Mauri Kiudsoo, Ülle Tamla). Andres Vindi (TÜ) was the most prolific explorer in 2010: he identified several prehistoric settlement sites and three hill forts.

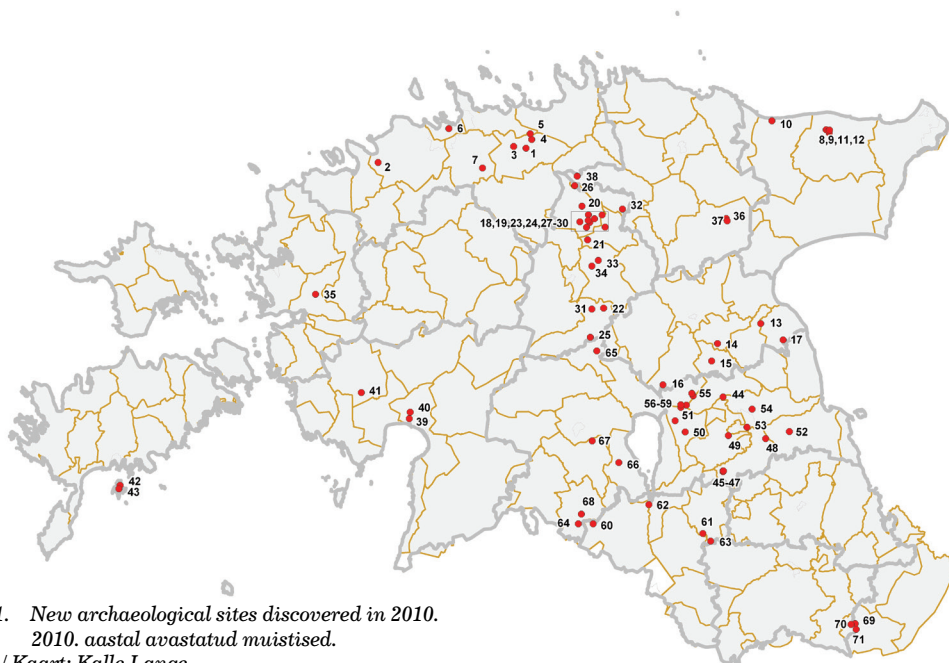

Fig. 1. New archaeological sites discovered in 2010.

Jn 1. 2010. aastal avastatud muistised.

Map / Kaart: Kalle Lange

RESULTS OF THE FIELD SURVEYS

In addition to the contribution of professional archaeologists it is worthwhile emphasizing the role of regular inhabitants in increasing the institutional collections with several finds. Erkki Heinsalu brought to the collections of AI a stone axe found from the area between **Kihmla** and **Paasiku** villages (no. 1; Tamla 2010d). The owner of the **Sepa-välja** farm found a stone item that could be considered as a blank of a stone axe (no. 15). This find lead archaeologists to the discovery of a later habitation site.

It has been an exceptional year as three new hill forts have been discovered. Andres Vindi located two new hill forts at Southern Estonia: **Kõivuküla** (Fig. 2; no. 48; Tartu County, Kambja parish) and **Märdi Trommi** (no. 61; Valga County, Otepää parish). He found another one at **Veaküla** (no. 17; Jõgeva County, Pala parish) together with Tõnis Tärna and Peeter Kiuru. From Kõivuküla hand-made pottery was found, but its dating is still uncertain. No artefacts (except clay daub) were gathered either from Märdi Trommi or from Veaküla hill forts. Both hill forts had a cultural layer rich in charcoal.

Setomaa has been in the focus of many researchers for years. In 2010 several field surveys that resulted with new settlement sites were conducted by Arvis Kiristaja, Anti Lillak and Heiki Valk (Kiristaja *et al.* 2010; Kiristaja & Lillak 2010; Lillak & Kiristaja 2010).

In recent years there have not been many intentional surveys conducted in the Järva County. In 2010 Anti Lillak carried out surveys and discovered 10 new antiquities from various parishes of the Järva County (Lillak 2010). Due to the discovery of Kukruse Late Iron Age cemetery in 2009 (see Lõhmus *et al.*, this volume) surveys were conducted in the Jõhvi parish (led by Tõnno Jonuks) (Jonuks & Lõhmus 2011) to determine the settlement pattern there.

Fig. 2. View to the Kõivuküla hill fort.

Jn 2. Vaade Kõivuküla linnamäele.

Photo / Foto: Andres Vindi

FINDS GATHERED BY METAL DETECTORS

As usual we lack an adequate overview of finds discovered by people using metal detectors, but we can presume that only a fraction of them reaches archaeological collections. Still, quite possibly more items reached museum collections in 2010 than last year (altogether from 14 finding places). The majority of them came to light in the Harju County. It is also good to point out that there are more law-abiding citizens, who inform the National Heritage Board about their finds and leave the finding place untouched until the arrival of a specialist. An excellent example of lawful behaviour can be presented from the Anija parish in the Harju County. There, on the field of **Partsaare** village, Rene Vinkler and Rain Hutrov found prehistoric burnt artefacts. After that they informed the National Heritage Board about the Board's find and

acted according to their guidelines. Together with archaeologist Mauri Kiudsoo two new graves, which were partly destroyed by cultivation, were documented (Fig. 3; nos 4 & 5; Kiudsoo 2011a, b).

In the present volume Mauri Kiudsoo and Erki Russow write more closely about the coins-contained finds of Klooga (no. 2; Harju County, Keila parish) and Öötla (no. 34; Järva County, Kareda parish). The first one was found from a forest near Klooga by Jüri Napp and included among of other items, scales (Fig. 4). The latter – which is another good example of the law obedient behaviour – was found from a field at Öötla village. The Linna-kse cemetery, discussed in the present volume by Ülle Tamla *et al.*, was also discovered with the help of metal detectors (no. 3; Tamla 2010b).

Aivar Raudkepp discovered a Late Iron Age cemetery in the fields of **Vaida** village (no. 7 Harju County, Jüri parish) and collected there some fragments of bronze and iron items, which included ornaments from very different time periods, e.g. decorative pins, which are rare among Estonian finds. There are many similar pins in Latvia and Lithuania, but there they are dated to a long period – 6th–9th, but some even 12th century (Fig. 5; Butrimas 2009, figs 14–16, 42, 86, 87).

Ott Rubel found bronze and lead artefacts (no. 30 from the fields of **Seliküla** village (Järva County)). Six artefacts from eight were intentionally damaged and one had clear marks of burning. According to this data it can be concluded that all the artefacts were from a grave (Tamla 2010c).

Several interesting finds were gathered in the Pärnu County, also. Ard Könninge found a pendant made of rock crystal (no. 40) from the **Sauga** parish. This is quite a unique find in Estonian context. In surveying

Fig. 3. Chainhanger found at metal detecting in Partsaare I.

Jn 3. Keekandjad Partsaare I kalmest.
(AI 6974.)

Photo / Foto: Mirja Ots

Fig. 4. Bronze scales found in Klooga.

Jn 4. Kaahud Kloogalt.
(AI 6995.)

Photo / Foto: Mirja Ots

Fig. 5. Decorative pins found by metal detecting in Vaida.

Jn 5. Vaida kalmest metalliotsijaga leitud ehtenõelad.
(AI 7035.)

Photo / Foto: Priit Lätti

Fig. 6. Burnt and unburnt artefacts, and burnt bones from Külitse cremation burial.

Jn 6. Põlenud ja põlemata esemed ning põlenud luud Külitse põletusmatusest.

Photo / Foto: Mari Lõhmus

the find place a cultural layer of a settlement site was located *ca.* 10 m from it. Unfortunately, most of the settlement site was destroyed by the earthwork conducted there earlier (Tamla & Kiudsoo 2010). Margo Puuram and Kalev Truuman discovered bronze decorations from the **Papsaare** village (no. 39; Pärnu County, Audru parish). These artefacts are dated to the 5th to 17th century according to the expertise of Ülle Tamla (Tamla 2010a). Another site was located by Kaupo Kasemaa, who found artefacts dated to the Late Iron Age from the **Putkaste** village (no. 35; Lääne County, Martna parish). The site was located *ca.* 200 m from the Putkaste settlement. Finds like a sword pommel, strap and belt fittings, horse harness details and coin pendants indicate a cremation grave at the site.

Veiko Vaarak found three new sites at southern Estonia by the help of a metal detector. He found a coal spade at **Pikkjärve** village (no. 14; Jõgeva County, Palamuse parish). With his help a cremation burial was located at **Külitse** (Fig. 6; no. 49; Tartu County, Nõo parish) and deposit at **Kardla** (no. 44; Tartu County, Tartu-Maarja parish). The latter consisted of various tools: e.g. scythes, pitchforks, horseshoes etc. (Fig. 7) (Oras 2010).

Tõnu Mäepalu had gathered several burnt bronze items, which refer to a destroyed stone grave, from his field and handed them over to Järvamaa Museum. Complimentary to the surveys done by Anti Lillak at the Järva County, Mari Lõhmus documented several settlement sites at the southern part of the Järva County that had been found earlier by a metal detectorist Raul Oald (Lõhmus 2011).

FINDS COLLECTED DUE TO CONSTRUCTION WORKS

Salvage excavations and construction works led to the discovery of two new sites. The most prominent of these finds can be considered the cemetery at **Mustla** (no. 66; Viljandi County, Tarvastu parish; see Kaldre *et al.*, this volume).

From the Järva County Toomas Lemming found a veil-chain pin and tin plaques during the amelioration work in the **Tammiku** village (no. 32; Ambla parish). After he

Fig. 7. Finds from Kardla deposit.

Jn 7. Esemleid Kardla peitleiust.

Photo / Foto: Andres Vindi

had informed the authorities about his discovery, archaeologists determined that a settlement site from the Late Iron Age and Medieval Period had been damaged by amelioration.

ABOUT THE TABLE

A site is reported in this table only if the relevant finds or information has reached the archaeological collections. The sites are sorted according to county of location. The name of the site is usually taken from the village of location. More information about the sites listed in the table can be obtained from the archaeology archives of the University of Tartu (TÜAK) and Tallinn University (AI).

Acknowledgement: This study was supported by the European Union through the European Regional Development Fund (Center of Excellence CECT). Foremost, we would like to thank all archaeologists who have shared their unpublished materials with us. Our gratitude belongs to Andres Vindi, Andres Tvauri and Heiki Valk, who contributed to the dating of new finds stored in University of Tartu Iron Age and historic period collections.

Table. New archaeological sites discovered in 2010.
Tabel. 2010. aastal avastatud muistised.

C – cemetery, burial place / kalmistu, matusepaik

F – stray find / üksikleid, leiukoht

H – hill fort / linnamägi

M – manufacturing site / tootmiskoht

S – settlement site / asulakoht

<i>No./ Site/ Nr Muistis</i>	<i>Type/ Tüüp</i>	<i>Parish/ Kihelkond</i>	<i>Municipality/ Vald</i>	<i>Finds/ Leiud</i>	<i>Dating/ Dateering</i>	<i>Inventory No./ Leiunr</i>	<i>Discoverers/ Avastajad</i>
HARJUMAA							
1 Kihmla	F	Harju-Jaani	Anija	Stone axe	Bronze Age	AI 6970	E. Heinsalu
2 Klooga	F	Keila	Keila	Bronze ornaments, scales, padlock	10th–11th cc	AI 6995	J. Napp, A. Enula, M. Kiudsoo, A. Kivistik, I. Kallis, G. Vedru
3 Linnakse	C	Harju-Jaani	Anija	Grave goods	Roman Iron Age – Late Iron Age	AI 6961	Ü. Tamla, M. Kiudsoo, P. Lätti, L. Soon, I. Õunapuu, K. Karro, M. Ots
4 Partsaare I	C	Harju-Jaani	Anija	Grave goods	Late Iron Age	AI 6974	R. Vinkler, R. Hutrov, M. Kiudsoo
5 Partsaare II	C	Harju-Jaani	Anija	Grave goods	Late Iron Age	AI 6987	R. Vinkler, R. Hutrov, M. Kiudsoo
6 Pärnu mnt	S	Tallinn	Tallinn	Corded Ware pottery	Stone Age, Iron Age– Modern Age	AI 6983	K. Karro
7 Vaida	C	Jüri	Jüri	Fragments of bronze ornaments	Late Iron Age	AI 7035	A. Raudkepp, M. Kiudsoo
IDA-VIRUMAA							
8 Edise	S	Jõhvi	Jõhvi	Hand-made pottery	Late Iron Age, Middle Ages	TÜ 1815	T. Jonuks
9 Kukruse	S	Kohtla	Kohtla	Fragment of stone axe, hand-made & wheel-thrown pottery	Prehistoric– postmedieval	TÜ 1814	M. Lõhmus, E. Oras, A. Vindi, M. Veldi
10 Liimala	S	Lüganuse	Lüganuse	Pottery, daubs, burnt bones	Late Iron Age, Middle Ages	TÜ 1810	E. Oras, M. Veldi
11 Revino I	S	Jõhvi	Jõhvi	Hand-made & wheel-thrown pottery	Late Iron Age– Modern Age	TÜ 1816	T. Jonuks, A. Vindi
12 Revino II	S	Jõhvi	Jõhvi	Coin, bell	Modern Age	TÜ 1816	T. Jonuks
JÕGEVAMAA							
13 Nautrasi	F	Maarja- Magdaleena	Saare	Wheel-thrown pottery	Middle Ages	TÜ 1813	A. Vindi, A. Tvauri
14 Pikkjärve	F	Palamuse	Palamuse	Coal spade	–	TÜ 1795	V. Vaarak
15 Sepa	S	Aksi	Tabivere	Blank of a stone axe, wheel-thrown pottery	Stone Age, Late Iron Age	TÜ 1877	K. Johanson
16 Utsali	M	Kursi	Puurmanni	Fragments of glass furnace & glassware	1760s	TÜ 1830	A. Tvauri, A. Vindi, A. Metsoja

No. / Site / Nr Muistis	Type / Tüüp	Parish / Kihelkond	Municipality / Vald	Find / Leiud	Dating / Dateering	Inventory No. / Leiunnr	Discoverers / Avastajad
17	Veaküla	H	Kodavere	Pala	Cultural layer	–	A. Vindi, T. Tärna, P. Kiugru

JÄRVAMAA

18	Ageri	S	Järva-Madise	Albu	Hand-made pottery	Prehistory	TÜ 1805	A. Lillak
19	Ahula	S	Järva-Madise	Albu	Wheel-thrown pottery, sickle blade, fire steel, horseshoe nail, iron ring	Middle Ages, Modern Age	TÜ 1803	A. Lillak
20	Albu	F	Järva-Madise	Albu	Wheel-thrown pottery	Middle Ages, post-medieval	TÜ 1802	A. Lillak, R. Juurik
21	Allikjärve	C	Järva-Jaani	Roosna-Alliku	Bronze items	–	PM 4885 A 89	T. Mäepalu
22	Jalametsa	S	Pilistvere	Imavere	Coins, pottery	Prehistoric times	PM A 92	R. Oald, M. Lõhmus
23	Kaalepi	F	Järva-Madise	Albu	Pottery	Late Iron Age	TÜ 1807	A. Lillak
24	Kihme	S	Järva-Madise	Albu & Roosna-Alliku	Hand-made & wheel-thrown pottery, quartz flake	Late Iron Age, Middle Ages, postmedieval	TÜ 1809	A. Lillak
25	Kurla	S	Pilistvere	Türi	Flint flakes, ceramics	Prehistoric times	TÜ 1808	R. Oald, M. Lõhmus
26	Lehtmetša	S	Ambla	Albu	Wheel-thrown pottery	2nd millennium AD	TÜ 1817	A. Lillak, R. Juurik
27	Neitla	S	Järva-Madise	Albu	Wheel-thrown pottery	Middle Ages, Modern Age	TÜ 1804	A. Lillak
28	Orgmetša	S	Järva-Madise	Albu	Hand-made pottery	Prehistoric times	TÜ 1806	A. Lillak
29	Seidla	S	Järva-Madise	Albu	Hand-made & wheel-thrown pottery	Prehistoric times	TÜ 1808	A. Lillak
30	Seliküla (prev. Älli)	H	Järva-Jaani	Järva-Jaani	Bronze and lead artefacts	Middle Iron Age–Late Iron Age	AI 6954	O. Rubel
31	Tammeküla	S	Pilistvere	Imavere	Wheel-thrown pottery, slag	Middle Ages	PM A 93	R. Oald
32	Tammiku	S	Ambla	Koeru	Veil-chain pin, tin plaques, pottery	Late Iron Age–Middle Ages	AI 6988	T. Lemming, A. Kivistik, M. Kiudsoo
33	Oõtla Kivimurru	F	Peetri	Kareda	Fragments of bronze ornaments	Iron Age	PM 4897 A 90	A. Piirsalu
34	Oõtla	F	Peetri	Kareda	Sheet pendant coins	16th c	PM	A. Piirsalu

LÄÄNEMAA

35	Putkaste	C	Martna	Martna	Sword pommel, strap, belt fitting, horse gear, bronze ornaments etc.	Late Iron Age	AI 7000	K. Kasemaa
----	----------	---	--------	--------	--	---------------	---------	------------

LÄÄNE-VIRUMAA

36	Alekvere	S	Simuna	Laekvere	Wheel-thrown & hand-made pottery	Middle Ages	TÜ 1811	A. Vindi, A. Tvauri
37	Paasvere	S	Simuna	Laekvere	Wheel-thrown pottery, fragment of stone axe	Stone Age, Middle Ages	TÜ 1812	A. Vindi, A. Tvauri
38	Soosalu	F	Järva-Madise	Albu	Wheel-thrown pottery	Middle Ages, post-medieval	TÜ 1818	A. Lillak, R. Juurik

PÄRNUMAA

39	Papsaare	C	Pärnu	Audru	Bronze ornaments	5th–17th cc	PäMu 22848/A2643	M. Puuram, K. Truuman
----	----------	---	-------	-------	------------------	-------------	------------------	-----------------------

<i>No. / Site / Nr Muistis</i>	<i>Type / Tüüp</i>	<i>Parish / Kihelkond</i>	<i>Municipality / Vald</i>	<i>Finds / Leiud</i>	<i>Dating / Dateering</i>	<i>Inventory No. / Leiunr</i>	<i>Discoverers / Avastajad</i>
40 Sauga	F	Pärnu	Sauga	Rock crystal pendant	Late Iron Age	AI 6945	A. Könninge
41 Soeva	S	Mihkli	Audru	Wheel-thrown pottery	Prehistoric times	TÜ 1874	A. Vindi

SAAREMAA

42 Abruکا	S	Anseküla	Salme	Wheel-thrown pottery	17th–18th cc	TÜ 1821	M. Konsa, H. Kaldre, A. Vindi, A. Kruuse, A. Nemvalts, G. Püüa
43 Abruکا, Metsapõllu	F	Anseküla	Salme	Coins, artefacts	17th–18th cc	TÜ 1832	M. Konsa, H. Kaldre, A. Vindi, A. Kruuse, A. Nemvalts, G. Püüa

TARTUMAA

44 Kardla	F	Tartu-Maarja	Tähtvere	Iron tools	17th–18th cc	TÜ 1831	V. Vaarak
45 Kodijärve I	S	Kambja	Kambja	Pottery	Viking Age	TÜ 1792	A. Vindi
46 Kodijärve II	S	Kambja	Kambja	Wheel-thrown pottery	Middle Ages	TÜ 1793	A. Vindi
47 Kodijärve III	F	Kambja	Kambja	Wheel-thrown pottery	Middle Ages	TÜ 1794	A. Vindi
48 Kõivuküla	H	Kambja	Haaslava	Hand-made pottery, textile ceramics	Middle Iron Age	TÜ 1789	A. Vindi
49 Kõlitse	C	Nõo	Ülenurme	Burnt bones, fragments of bronze artefacts	Late Iron Age	TÜ 1861	V. Vaarak
50 Puhja	F	Puhja	Puhja	Tortoise brooch	Late Iron Age	TÜ 1819	A. Vindi
51 Saare	S	Puhja	Puhja	Flint items, stone flakes	Mesolithic	TÜ 1820	A. Vindi
52 Tammevaldma	S	Võnnu	Mäksa	Textile ceramics	Prehistoric times	TÜ 1800	H. Valk, M. Veldi, A. Vindi, A. Raudoja
53 Tartu (prev. Soinaste)	F	Tartu-Maarja	Tartu	Wheel-thrown pottery, coin	Middle Ages	TÜ 1787	A. Vindi, T. Kurisoo
54 Tila (prev. Taidla)	S	Tartu-Maarja	Tartu	Wheel-thrown pottery	Middle Ages	TÜ 1788	A. Vindi
55 Valmaotsa	F	Kursi	Laeva	Wheel-thrown pottery	Middle Ages	TÜ 1860	A. Vindi, T. Kurisoo
56 Valmaotsa Saaremäe	S	Kursi	Laeva	Wheel-thrown pottery, flint flakes	Mesolithic, historic times	TÜ 1827	A. Vindi
57 Valmaotsa Sooküla I	S	Kursi	Laeva	Flint flakes	Mesolithic	TÜ 1825	A. Vindi
58 Valmaotsa Sooküla II	H	Kursi	Laeva	Flint flakes, wheel-thrown pottery	Mesolithic, Middle Ages	TÜ 1834	A. Vindi
59 Valmaotsa Selli	F	Kursi	Laeva	Flint flakes	Mesolithic	TÜ 1826	A. Vindi

VALGAMAA

60 Ala Vana-mõisa	S	Helme	Helme	Wheel-thrown pottery	Middle Ages	TÜ 1836	A. Vindi, T. Tüurna
61 Märdi Trommi	H	Otepää	Otepää	Clay daubs	Historic times	TÜ 1843	A. Vindi
62 Pikasilla	F	Tarvastu	Tarvastu	Coin	Middle Ages	TÜ 1879	M. Veldi
63 Tõutsi	F	Otepää	Otepää	Flint item	Mesolithic	TÜ 1870	A. Vindi

No./ Nr	Site/ Muistis	Type/ Tüüp	Parish/ Kihelkond	Municipality/ Vald	Finds/ Leiud	Dating/ Dateering	Inventory No./ Leiumr	Discoverers/ Avastajad
VILJANDIMAA								
64	Ainja (prev. Rauksi)	S	Karksi	Karksi	Wheel-thrown pottery	Middle Ages	TÜ 1837	A. Vindi, T. Tärna
65	Kõo	F	Kolga-Jaani	Kõo	Flint flakes	Mesolithic	TÜ 1878	K. Johanson, M. Lõhmus
66	Mustla	S	Tarvastu	Tarvastu	Inhumations	16th–17th cc	TÜ 1833	H. Kaldre, A. Haak
67	Rebaste	S	Paistu	Viiratsi	Wheel-thrown pottery	Middle Ages	TÜ 1840	A. Vindi, M. Veldi, E. Oras
68	Äriküla (prev. Jõksi)	S	Karksi	Karksi	Wheel-thrown pottery	Middle Ages	TÜ 1838	A. Vindi, T. Tärna
VÕRUMAA								
69	Lüta	S	Pankjavitse	Misso	Pottery	Middle Ages, post-medieval	TÜ 1823	A. Lillak, A. Kiristaja
70	Pruntova	S	Pankjavitse	Misso	Pottery	Middle Ages, post-medieval	TÜ 1822	A. Lillak, A. Kiristaja
71	Toodsi Liidva	S	Pankjavitse	Misso	Pottery, flint	Mesolithic–Modern Ages	TÜ 1824; 1868	A. Lillak, A. Kiristaja, M. Olli, P. Kama

REFERENCES

- Butrimas, A. (ed.) 2009.** Baltų menas. Parodos katalogas / Art of the Balts. The Catalogue of Exhibition. Vilnius.
- Jonuks, T. & Lõhmus, M. 2011.** Arheoloogilised välitööd Kukruse kalmistu alal Tallinn–Narva maanteel ja selle lähiumbruses aprillis–mais 2010. Tartu. (*Manuscript in TÜAK.*)
- Kiristaja, A. & Lillak, A. 2010.** Arheoloogiline inspeksioon Setumaale, Meremäe valda ja Misso valla Luhamaa ossa 9.–10. maini 2010. Tartu. (*Manuscript in TÜAK.*)
- Kiristaja, A., Ellermäe, E. & Raudoja, A. 2010.** Ringreis Ida-Setumaale 23.–25. 10. 2010. (*Manuscript in AI.*)
- Kiudsoo, M. 2011a.** Partsaare (Soodla) I kalme ekspertiinnang. Tallinn. (*Manuscript in AI.*)
- Kiudsoo, M. 2011b.** Partsaare (Anija) II kalme ekspertiinnang. Tallinn. (*Manuscript in AI.*)
- Lillak, A. 2010.** Aruanne inspeksioonist Järva-Madise kihelkonnas 2010. aasta aprillis ja mais. Tartu. (*Manuscript in TÜAK.*)
- Lillak, A. & Kiristaja, A. 2010.** Toodsi Liidva asulakoha proovikaevamistest. Tartu. (*Manuscript in TÜAK.*)
- Lõhmus, M. 2011.** Maastikuinspeksioon Lõuna-Järvamaale 25. mail 2010. aastal. Tartu. (*Manuscript in TÜAK.*)
- Oras, E. 2010.** Aruanne järelkaevamistest Kardla peitvara leiukohal. Tartu. (*Manuscript in TÜAK.*)
- Tamla, Ü. 2010a.** Arheoloogiliste esemete ekspertiisi-akt. Audru valla Papsaare leid. Tallinn. (*Manuscript in AI.*)
- Tamla, Ü. 2010b.** Aruanne arheoloogilistest uurin-gutest Harjumaal Linnakse külas katastriüksusel nr 14001:001:0345. Tallinn. (*Manuscript in AI.*)
- Tamla, Ü. 2010c.** Ekspertiinnang Järvamaalt Seli (end Älli) külast metallidetektoriga avastatud arheoloogiliste leidude kohta. Tallinn. (*Manuscript in AI.*)
- Tamla, Ü. 2010d.** Kivikirve leiuteade Harjumaalt Kihmla ja Paasiku külade vaheliselt alalt. Tallinn. (*Manuscript in AI.*)
- Tamla, Ü. & Kiudsoo, M. 2010.** Hõberaamistuses mägikristallripats Sauga vallast. 2010. Ülle Tamla ja Mauri Kiudsoo ekspertiinnang. Tallinn. (*Manuscript in AI.*)

2010. AASTA MAASTIKUINSPEKTSIOONID JA AVASTATUD MUISTISED

Mari Lõhmus ja Mirja Ots

Käesoleva artikli tabelis on esitatud 71 uut muistist (jn 1), nende hulgas on 37 asulakohta, 10 matuselpaika, 3 linnamäge, klaasitöökoda ja mitmed esemete leiukohad. Ulatuslikumad maastikuinspeksioonid toimusid Järvamaal, Setomaal, Virumaal, Harjumaal ning Abruka saarel. Neid inspeksioone juhtasid Tõnno Jonuks, Arvis Kiristaja, Mauri Kiudsoo, Marge Konsa, Anti Lillak, Ülle Tamla ja Heiki Valk. Kõige edukam muististe otsija oli taas Andres Vindi.

Esile tuleb tõsta tavakodanike panust leiukogude suurendamisel. Nii tõi Erkki Heinsalu AI kogudesse Kihmla ja Paasiku külade vaheliselt alalt leitud kivikirve (nr 1). Sepavälja talu peremees leidis oma maalt kivikirve tooriku, mis viis arheoloogid ühtlasi hilisema asula avastamiseni (nr 15).

Leiti ka kolm uut linnamäge: Kõivuküla (nr 48; jn 2), Märdi Trommi (nr 61) ja Veaküla (nr 17).

Setomaa on olnud pikalt mitmete uurijate huvikeskmes: 2010. aastal leiti Arvis Kiristaja, Anti Lillaku ja Heiki Valgu eestvedamisel sealt mitmeid uusi muistiseid. Erinevalt Setomaast ei ole Järvamaal viimastel aastatel suuremaid inspeksioone tehtud, ent 2010 leiti Anti Lillaku juhtimisel 10 uut muistist ning Mari Lõhmus dokumenteeris detektorist Raul Oaldi poolt leitud asulakohad Lõuna-Järvamaal. Ühtlasi toimus Tõnno Jonuksi juhtimisel maastikuinspeksioon Ida-Virumaal Jõhvi vallas Kukuruse kalmistu lähikümbruses.

Sarnaselt varasemate aastatega puudub meil teadmine kõigist metallidetektoristide leitud arheoloogilistest esemetest, kuid võib arvata, et kogudesse jõuab neist vaid osa. Samas saab tõdeda, et võrreldes eelmise, aga ka varasemate aastatega, on kogudes nende esemete arv suurenenud. Samuti oli varasemast enam seaduskuulekalt käituvaid leidjaid, kes teavitasid leiust Muinsuskaitseametit ning säilitasid spetsialistide saabumiseni leiukoha puutumatus. Suurepärane näide seadusekuulekalt käitumisest on Harjumaalt Partsaare külast (nr 4 ja 5), kus Rene Vinkler ja Rain Hutrov leidsid põlenud muinasleide (jn 3). Pärast Muinsuskaitseameti teavitamist järgisid mehed saadud juhiseid ning säilitasid leiukoha puutumatuks. Koos arheoloog Mauri Kiudsooga avastati kaks osaliselt põlluharimise käigus hävinud kalmet. Lisaks nimetatutele leiti detektoristide abil teisigi kalmeid. Ühe sellise leidis Järvamaalt Ott Rubel, kes kogus Seliküla põllult pronksist ja tinast esemeid (nr 30). Sealjuures olid kaheksast kuus eset tahtlikult lõhu-

tud ja üks põletatud. Samamoodi leidis Tõnu Mäepalu kalme ka Järvamaalt Allikjärve külast (nr 21), kogudes oma põllult põletusjälgedega pronksesemeid.

Lisaks mainitud leidudele saab käesolevas kogumikus lugeda Kloogalt (nr 2; jn 4) ja Öötlalt (nr 34) saadud mündileidudest, mistõttu neil siinkohal pikemalt ei peatuta. Samuti kirjutatakse kogumikus pikemalt Linnakse kalmest (nr 3), mis samuti avastati metallidetektori abil.

Aivar Raudkepp avastas ilmselt noorema raua-aegse Vaida kalme (nr 7; jn 5), kuigi kogutud leiud kuuluvad erinevatesse ajaperioodidesse, näiteks ehtenõelad, mis Eestis on väga harvad, ent on arvukalt esindatud Läti ja Leedu materjalis, kus neid dateeritakse väga pikka ajavahemikku – 6. sajandist kuni 9. sajandini, mõningad ka 12. sajandini.

Rohkelt saadi leide ka Pärnumaalt. Ard Könninge leidis Eestis haruldase mäekristallist ripatsi (nr 40). Leiu lähikümbruse inspekteerimisel leiti asulakoht, millest enamik oli paraku pinnasetöödel lõhutatud. Margo Puuram ja Kalev Truuman leidsid Papsaare külast pronksist ehteid (nr 39), mis dateeritakse ajavahemikku 5.–17. saj. Kaupo Kasemaa leidis nooremasse raua-aega dateeritavaid esemeid Putkaste külast (nr 35): mõõga käepideme nupp, rihma- ka vöönaastud, hobuse rakmete pingutusdetailid, hoburaudsõle nõel ja müntripatsid. Nimetatud leiud viitavad seal asuvale põletusmatustega kalmele.

Veiko Vaarak leidis kolm uut muistist Lõuna-Eestist: (1) sõelabida Pikkjärve külast (nr 14), (2) põletusmatustega kalme Külitsest (nr 49; jn 6) ning (3) Kardla peitleiu (nr 44; jn 7), mis koosnes rauast tööriistadest.

Päästekaevamistega ning ehitustöödel avastati kaks uut muistist. Üks esinduslikumaid oli Mustla kalmistu (nr 66), mis on dateeritud 14.–17. saj. Järvamaalt Tammiku külast leidis Toomas Lemming maaparandustööde käigus linikukee nõela ja tinulisi (nr 32). Koha peal uuringuid teostanud arheoloogid dateerisid asulakoha hilisrauaaega ja keskaja.

Artiklile lisatud tabelis leiavad kajastust ainult need muistised ja leiukohad, mille kohta on leiud või leiukoha andmed edastatud arheoloogiakogudesse. Muistise nimi on tavaliselt määratud küla nime järgi. TÜ fondi raua- ja ajaloolise aja uute muististe leiumaterjali aitasid dateerida Andres Vindi, Andres Tvauri ja Heiki Valk. Lisainfo tabelis toodud muististe kohta saab TÜAK ja AI arheoloogiaarhiividest.